

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ในโลกจิตวิญญาณ สามเณรีมีการนิยามตนเองในฐานะนักบวชและให้ความหมายต่อการปฏิบัติในทางศาสนาอย่างไร ประการที่สอง อัตลักษณ์ของสามเณรีประกอบขึ้นจากองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอะไรบ้าง และองค์ประกอบเหล่านั้นสัมพันธ์กับกลยุทธ์การต่อรองอย่างไร กลยุทธ์หรือยุทธวิธีของสามเณรีเอื้อต่อการเปิดพื้นที่ให้กับผู้หญิงในพุทธศาสนาอย่างไร

ประเทศไทยไม่มีรูปแบบนักบวชหญิงอย่างเป็นทางการส่งผลต่อสถานภาพของนักบวชหญิงมีความคลุมเครือ ด้านหนึ่งอาจมองได้ว่านักบวชหญิงไม่ได้รับการยอมรับทางสังคมและทางกฎหมายแต่ด้านหนึ่งช่องว่างดังกล่าวก็อาจเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเลือกเส้นทางธรรมได้อย่างแตกต่างหลากหลาย ความแตกต่างหลากหลายของรูปแบบนักบวชหญิงมีนัยหมายถึงการเอื้อให้สามารถเลือกกลยุทธ์ในการต่อรองและเส้นทางเดินชีวิตที่แตกต่างกัน โดยแต่ละเส้นทางเดินมีข้อจำกัดและข้อได้ประโยชน์ที่ต่างกัน

งานชิ้นนี้ศึกษากรณีของสามเณรีในอารามแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ โดยเน้นหนักที่หัวหน้าสำนัก คือสามเณรีธัมมทินนา (นามสมมุติ) ซึ่งเคยบวชเป็นแม่ชีมากกว่า 20 ปี และต่อมาได้บวชเป็นสามเณรีที่ศรีลังกา การศึกษาพบว่า การนิยามตนเองของสามเณรีอาศัยองค์ประกอบทางวัฒนธรรมหลายประการ และการนำเสนออัตลักษณ์ยังเลื่อนไหลเปลี่ยนไปโดยขึ้นอยู่กับ กลุ่มผู้ฟัง และบริบทที่เปลี่ยนแปลงอีกด้วย

องค์ประกอบทางวัฒนธรรมในอัตลักษณ์ของสามเณรีมีดังนี้ ประการแรก การถือข้อ รุดงค์วัตรอย่างเคร่งครัดซึ่งเป็นการสืบสานอัตลักษณ์แบบพระป่า ประการที่สอง คือการแสดงเคารพพระอุปัชฌาย์อาจารย์และยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติบางประการของจารีตพระภิกษุเหนือ

ประการที่สาม คือความซ้ำของในอภิธรรมและบาลี อันเป็นการสืบสานธรรมเนียมของพระบ้านหรือพระปัญญาชนในเมือง และให้ความสำคัญกับบาลีศึกษาตามแนวพุทธกระแสหลัก อัตลักษณ์ที่หลากหลายเหล่านี้ นำสู่ความสำเร็จของกลยุทธ์การต่อรองเพื่อเปิดพื้นที่ทางธรรมแก่ผู้หญิง

ดังนั้น กลยุทธ์การต่อรองแบบพื้นที่ที่สามนี้จึงไม่จำเป็นต้องประกาศตนว่าอยู่ในขั้วตรงข้ามกับมหาเถรสมาคมอย่างโจ่งแจ้ง หากเป็นท่าทีที่กระโดดไปกระโดดมาระหว่างพื้นที่แห่งอำนาจและพื้นที่แห่งการต่อต้าน อาทิ การเข้าไปกราบคารวะพระผู้ใหญ่ก่อนเดินทางไปบวชสามเณรี หรือการมีสายสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับพระป่าที่มีทัศนะบางประการต่างจากสงฆ์กระแสหลัก เป็นต้น

หากเปรียบเทียบเส้นทางสู่พระนิพพานระหว่างรูปแบบชีและสามเณรี ด้านหนึ่งสามเณรีทำให้สถานภาพผู้หญิงทางศาสนาชัดเจนขึ้นมากแต่ความชัดเจนได้กลายเป็นข้อจำกัด เนื่องจากเป็นรูปแบบใหม่ทำให้ต้องมีการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่การเป็นสามเณรีในสังคมไทย ขณะที่บางแง่มุมความคลุมเครือของแม่ชีกลายเป็นข้อได้ประโยชน์สำหรับผู้หญิงเพราะทำให้แม่ชีสามารถใช้ชีวิตทางธรรมได้หลายรูปแบบ อาทิ แม่ชีบางคนเลือกใช้แรงงานของตนเองแลกกับพื้นที่ปฏิบัติธรรมในวัด ขณะที่บางคนอาจเลือกเปิดสำนักของตนเองโดยเปิดรับเฉพาะนักปฏิบัติผู้หญิง เป็นต้น ดังนั้นบนเส้นทางทางธรรมเดียวกันจึงทำให้นักบวชหญิงมีกลยุทธ์ในการเปิดพื้นที่ที่แตกต่างกันและทำให้เกิดผลในการเปิดพื้นที่ทางธรรมที่แตกต่างกันด้วย

หากพิจารณาการเปิดพื้นที่ในเชิงปริมาณของนักบวชรูปแบบสามเณรีพบว่าภายในสองปีมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักบวช จาก 13 รูป เป็น 26 รูป ถือเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อผู้หญิงที่ต้องการใช้ชีวิตทางธรรมเพราะกลยุทธ์การต่อรองผ่านท่าทีที่นอบน้อมได้เอื้อต่อการเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้หญิงที่ต้องการใช้ชีวิตทางธรรมในฐานะนักบวชที่ชัดเจน ได้อย่างรวดเร็วและได้รับแรงเสียดทานจากสังคมน้อย

This research has two objectives. First, it wants to know how female novice defines herself as a female ordained and the way she interprets her religious life. Secondly, this research wants to specify the cultural components of such identity and see how it is related to certain bargaining strategy. The research also wants to evaluate whether such strategy contributes to broaden the path for women in Theravada Buddhism.

The fact that Thailand has never recognized female ordained officially has resulted in ambiguous position of these women. On the one hand, they are not accepted in social and legal terms. On the other hand, such vacuum perhaps gives chance to these women to find and choose different paths to Dhamma. Various forms of female ordained therefore imply that they can choose several bargaining strategies and several life paths in Dhamma, and each path has its own advantages and disadvantages.

This research chooses to study a case of *samaneris* in a monastery in Chiang Mai and emphasizes on *Dhammadinna* (pseudonym) who leads the monastery. She used to live as *mae chii* for more than 20 years and later chose to get ordained as female novice in Sri Lanka.

The study finds out that the leader of this temple has defined her *samaneri* identity using different cultural components and shifts her identity projections differently according to various groups of audiences in different contexts. Different cultural components of her identity are as follows. First, the strictness in *dhutanga* practices which follows *dhutanga* tradition of the forest monks. Second, the expression of respect to her preceptor and senior monks and also the following of certain northern traditions. Thirdly, the ability in *Pali* and proficiency in *abhidhamma* which corresponds to academic tradition of the town monks and mainstream Buddhism that give importance to *Pali* study. These various aspects of her identity leads to the success in bargaining process of opening the way in *Dhamma* for women.

Therefore, to bargain in the third space does not mean to declare her position clearly against the Elder Council, rather it is to shift back and forth fluidly between the space of power and resistance. For example she always shows respect and deference to senior monks as well as having good relationship with a group of forest monks who have different worldview from the mainstream monks.

If compared the path to Nirvana of *mae Chii* and *samaneri*, on the one hand, *samaneri* makes woman's religious status become much clearer. But on the other hand, such clarity, in itself, is also a limitation. The new ordained form needs its space to be constructed and needs to bargain differently with several groups. As for *mae chii*, their ambiguous status, from certain viewpoint, becomes advantageous since they can choose several life paths, e.g. some may exchange their labor for being allowed to stay and practice in the temple, whereas some may try to construct female space separately from male space. On the way of *Dhamma*, the female ordained, then, can choose different ordained forms and strategies which results in different ways of opening up *Dhamma* paths.

If considered the success in terms of numbers, the research finds that within two years, the number of *samaneri* at the studied site has increased from 13 to 26 which contributes a lot to women who choose *Dhamma* life. It proves that the bargaining strategies of showing respect and deference to senior monks helps to open space for women in a short period of time and faces less resistance from society.